

Obramba pred nasiljem

IVO ŽAJDELA

Na Gorenjskem so ljudje dolgo trpeli in čakali. Šele ko so bili s partizanskim nasiljem povsem stisnjeni v kot, ko so se le še soočali s smrtjo s strani enih in drugih, partizanov in Nemcev, so organizirali obrambo pred partizanskim nasiljem. Domobransko postojanko v Domžalah so ustanovili šele 8. avgusta 1944.

sti dan kot Slavka Kvartiča, 25. novembra 1943, so ob breznu Sapnica na Gobavici nad Mengšem vosovci umorili Alojza Mejača iz Komende, Alojza Plemlja iz Cerkelj (pred vojno je bil ravnatelj ribogojnice v Dragomlju) in Franca Liparja, Kodretovega iz Suhadol.

V brezno so okoli prvega januarja 1944 vrgli tudi Staneta Rihtarja iz Domžal in Franca Šuštarja iz Velike vasi, ki je stanoval pri njem, oba so ugrabili na silvestrovo 1943. V hiši pri Majarju na Rodici jima je smrt dočel Slavko Bregar - Stane, Franc Zupanič - Marjan, sekretar KPS za kamniško okrožje, pa naj bi bil za »mylejšo kazen«. Tako kot drugi takrat ubiti sta bila tudi ta dva povsem nedolžna. Za Stanka Rihtarja naj bi bilo usodno, da je bil lepo oblečen, imel je lep plašč, ki je bil njegovemu morilcu zelo všeč. Prav tako so v brezno Zasapnica vedevejci (pripadniki Vojske državne varnosti) decembra 1943 vrgli Janeza Savška, železničarskega uradnika na trzinski železniški postaji.

Naročniki umorjenih na Gobavici

Kot je v knjigi *Mengeš in Trzin skozi čas* (1993, str. 643) zapisal Stane Stražar, je Anton Peterka - Gregor, ki je takrat prevzel dolžnost sekretarja rajonskega komiteja KPS Mengeš, povedal, da ga je o umorih Franc Zupanič - Marjan, sekretar KPS za kamniško okrožje, samo obvestil. »Zgodbo«, da je šlo za »nasprotnike narodnoosvobodilnega boja« in da jih je zato treba ubiti, si je izmislil okrožni komite KPS za Kamnik,

Spomenik ob Pšati pod Gobavico v Mengšu, kjer so Nemci ustrelili 30 civilistov, in sicer kot povračilni ukrep za vosovski pomor ob breznu Sapnica na Gobavici.

tega pa je vodil Franc Zupanič - Marjan. Ta je Jožetu Vidicu za knjigo *Zločin pri Lenartu* »pojasnil«, zakaj so jih ubili (str. 368–370). Pri umorih sta po Stražarju sodelovala tudi vedevejevca Ivan Rožman in Štefan Ves.

Jože Vidic se je pogovarjal s Cvetom Novakom, ki je bil od septembra 1943 do marca 1944 načelnik Vosa za območje Komende. Tamu je opisal potek »aretacije« (str. 363–366).

Umorili so jih z izmišljeni očitki

Po teh umorih je Okrožni odbor OF kamniškega okrožja izdal proglas (faksimi-

le so leta 1961 objavili v *Kamniškem zborniku*, str. 174). Jože Vidic je zapisal, da so »proglas« izdali zato, ker je bilo mnogim »mlajšim aktivistom OF« »težko razumljivo, zakaj so naši ustrelili Kvartiča in Mejača« (str. 371).

V »proglasu« so navedli več očitkov, a so vsi privlečeni za lase. Na koncu pa zapisali: »Kaj so ti gestapovski plavogardi-sti hoteli narediti? Hoteli so zanetiti bratomorno državljansko vojno tudi na tem delu Gorenjske. Hoteli so na stotine žrtev, požganih vasi itd. Tako so mislili, da bodo s tem pripravili pot ubegli velikosrbski klik, katera je povezana z našimi izdajalci, in jim pomagati zopet sestati narodu za vrat. Toda slovenski narod ni pozabil zločinov, ki so jih ti ljudje zagrešili proti našemu ljudstvu že za časa Jugoslavije. Slovenski narod ve za nesramno kupčijo, s katero je bil na milost in nemilost pro-

Komunisti so umorjenim očitali, da so hoteli zanetiti »bratomorno državljansko vojno«. Drugim so torej očitali to, kar so pred tem sami počeli več kot dve leti. Po dejanskem stanju bi torej morali za ta očitek ubiti sebe.

dan nemškemu in italijanskemu fašizmu. Zato drži naš narod usodo v svojih rokah. Porok za to je naša narodno-osvobodilna vojska, s katero bodo Slovenci skupaj z ostalimi narodi Jugoslavije ustvarili novo demokratično Jugoslavijo, v kateri ne bo nobeden izkoriščan.«

Nato so še zagrozili (grožnja z umori pa je bilo najhujše ustrahovanje ljudi): »Po zgornjem primeru se bo zgodilo z vsakim, ki bo še nadalje podpiral gestapovsko-plavogardistične elemente!« In z vzklikom »smrt plavogardističnim izdajalcem!«.

Morilski »proglas« je izdala OF

Umorjenim so očitali, da so hoteli zanečiti »bratomorno državljansko vojno«. Drugim so torej očitali to, kar so pred tem sami počeli več kot dve leti. Po dejanskem stanju bi torej morali za ta očitek ubiti sebe. Očitali so jim, da so hoteli »na stotine žrtev, požganih vasi«. Drugim so očitali to, kar so počeli sami, v dveh letih so ubili na stotine Slovencev in bili odgovorni za požige na desetine vasi.

Očrnili so staro Jugoslavijo, ki je sedela Slovincem za vratom, da so lažje obljudljali, da bodo »ustvarili novo demokratično Jugoslavijo«. »Ustvarili« pa so silno begunstvo, strahotne povojne pomore, množične zaplembe lastnine, nasilno siljenje kmetov v socialistične zadruge, 45-letni udbovski režim, množično naselitev neslovencev, posledice pa čutimo danes, ko je Slovenija etnično in etično izjemno obubožana in labilna skupnost.

Naj spomnim, da je »proglas« izdala OF, ne pa na primer KPS ali VOS kot neposredna nosilca komunistične revolucije (seveda, OF je bilo le drugo ime za KPS). V njem so uporabili strupen politični besednjak, ki ni imel nobene zveze z zdravim razumom, bil pa je značilen in odločilen za medvojne in povojne komuniste. Šlo je za tipični besednjak zločinske združbe, s katerim so izvajali politični prevrat z nasiljem, ki je bilo daleč najhujše v slovenski zgodovini.

Mejačevim so partizani požgali tri hiše

Kdo je bil Alojz Mejač, ki so ga komunistični vosovci umorili pri breznu Sapnica na Gobavici nad Mengšem? Mejačevi so bili najbolj bogata družina v Komendi. Imeli so veletrgovino z vinom, trgovino z mešanim blagom, gostilno in 52 hektarjev posestva. Pri hiši je delalo dvanajst uslužbencev. V hlevu je bilo od 16 do 20 glav živine in šest konj za prevažanje vina. Oče Andrej je umrl leta 1941, njegova žena dve leti pozneje. Imela sta pet otrok. Alojz je bil najmlajši in se je rodil leta 1912.

Mejačevi so imeli tri hiše in dve gospodarski poslopji. Poleti 1944 so partizani

vse tri hiše požgali. Izgovor je bil, da naj bi v Mejačevi hiši ustanovili domobransko postojanko. Partizani so med vojno požgali več sto gradov, cerkva, župnišč, šol, kulturnih domov in drugih stavb, po navadi z enakim izgovorom. Ta je bil iz trte zviti in je služil le za to, da bi pred ljudmi prikriili svojo zločinsko delovanje. Namreč, postojanko bi lahko domobranci ali kdo drug ustanovil kjerkoli, in jo tudi so. Požigi in razstrelitve na stotine stavb so bili poleg umorov sestavni del komunistične revolucije.

Ljudje so spregledali, kam vodi partizansko nasilje

Jože Vidic je v začetku 70. let za pripravo knjige Zločin pri Lenartu govoril tudi s Tončko Juvan, ki je z možem vodila Mejačevo gostilno v Komendi. Verjetno je na osnovi njenega pričevanja zapisal (str. 362), da je »resnica«, »da je bil Mejačev Alojz trdno na strani Osvobodilne fron-

Mejačeva domačija v Komendi okoli leta 1910

te vse do ustanovitve slovenskega domobranstva«. Po njenem ni spadal »med izdajalce, ki so obremenjeni z zločini«. Dejala je, da je Alojz Mejač »dal za partizane ogromno živeža in drugega blaga. Pri Mejaču so terenski delavci OF brezskrbno spali. To so dejstva, ki jih ne more nihče oporekati.«

Toda od leta 1941 do 1943 so se v dveh letih partizanskih zločinov in »akcij«, ki so povzročale hude povračilne ukrepe okupatorja (aretacije, zapori, taborišča, streljanje »talcev«, požigi domov), razmere že toliko razvile in spremenile, da so mnogi ljudje spregledali, kam to nasilje vodi. Ivan Miklavc (Medvode), Slavko Kvartič (Domžale), Alojz Mejač (Komenda) in mnogi drugi so si prizadevali, da bi bilo partizanskih »akcij«, ki so povzročale silno trpljenje ljudi, čim manj. S tem so postali zelo moteč element za partijsko strategijo ko-

munistične revolucije, ta pa je bila s čim več nasilja ustrahovati ljudi.

Ugrabitev v Komendi

Vosovci so Alojza Mejača in druge tri ugrabila z zvižaćo. Po domačinih so jih obvestili, naj pridejo v Mejačevo vilo, kjer sta stanovala zakonca Juvan, ker bo tam izredni sestanek okrožnega odbora OF. V hiši so jih v zasedi čakali vosovci, poleg vodje Cveta Novaka še Stane Bregar, Albin Babnik in še dva. Vanje so uperili »cevi«. Pred umorom so jih mučili, umorili in zmetali v brezno na Gobavici nad Mengšem.

Zločin množičnega pomora Slavka Kvarčiča, Alojza Mejača in drugih na območju med Domžalami in Kamnikom so komunisti naredili 25. novembra 1943. 4. januarja 1944 so odkrili morišče na Gobavici. Pred tem in po tem datumu so komunistični partizani storili množico zločinov, ki so imeli z narodnoosvobodilnim bojem malo

ali največkrat nič skupnega. Služili so potrebam strategije komunistične revolucije.

Varovanje z domobransko postojanko v Domžalah

Šele 8. avgusta 1944 sta Jože Cerar, Restantov iz Tuštanja, in Franc Juvan iz okolice Vač ustanovila domobransko postojanko v Domžalah. V Mengšu so jo ustanovili šele 2. septembra 1944, za poveljnika so izbrali domačina Antona Sršena, Matevha iz Velikega Mengša. To je bilo res zelo pozno. Na Notranjskem in Dolenjskem so protirevolucionarno obrambo ustanovili že več kot dve leti prej.

Na Gorenjskem so ljudje dolgo trpeli in čakali. Šele ko so bili povsem stisnjeni v kot, ko so se le še soočali s smrtjo s strani enih in drugih, partizanov in Nemcev, so organizirali obrambo pred partizanskim nasiljem. ■